

Gart der Gesundheit: gundelrebe.

Geschreven en vertaald door Nico Koomen.

gundelrebe clxiiii ca

Edera terrestris latine·grece camecissos·
(Diascorides in dem capitel camecissos spricht
dz dijs haben bleter die sind gekernet und
rotunde und wechset auff der erden·und breitet
sich weit umb her·Sein blumen sind gleich dem
basilien blumen an der gestalt·dies kraut wirt
genüczet zū erczney und die wurczeln nit·Dise
bleter gesoten in wasser und das getruncken
benymmt yctericiam dz ist die gelesucht·Dij ist
ein güt bad kraut für dem stein in dem lenden
und für die sucht d füsse podagra
genant·(Gundelreb hat zweierley substanz·die
ein ist von kalter natur·die and ist von [205]
warmer natur als Pandecta spricht·(Item
gundelrebe mitt essig gesoten und auff das
milcz gelegt ist die auff lauffung des milczes
stillen·(Item gundelrebe safft in die oren getan
bringet das hören und ist auch güt wider zene
weethumb Pandecta in dem capitel Scissos·

(1) **Hondsdrif**, 164ste kapittel

Hedera terrestris Latijn. Grieks camecissos.

(**Glechoma hederacea**)

Dioscorides in het kapittel camecissos spreekt
dat dit heeft bladeren die zijn gekerfd en rond
en groeit op de aarde en breidt zich wijdt om
uit. Zijn bloemen zijn gelijk de basielkruid
bloemen aan de vorm en dit kruid wordt
genuttigd in de artseneij en de wortels niet. (2)
Deze bladeren gekookt in water en dat
gedronken beneemt icter, dat is de geelziekte.
Dit is een goed badkruid voor de steen in de
lenden en voor de ziekte van de voeten podagra
genaamd. Hondsdrif heeft tweevormige
substanties, de ene is van koude natuur en de
ander is van [205] warme natuur zoals Pandecta
spreekt. Item, hondsdrif met azijn gekookt en
op de milt gelegd is het oplossen van de milt
stillen. (3) Item, hondsdrifsap in de oren gedaan
brengt dat gehoor en is ook goed tegen tandpijn,
Pandecta in het kapittel Scissos.

Vorm.

Hondsdrif is een van de eerst ontwikkelende voorjaarsplanten. De tweelippige bloemen van briljant purperblauw openen al vroeg in april en gaan door tot laat in de zomer. Het groen blijvende blad is hart/niervormig die, net als alle lipbloemige, kruisgewijs tegenoverstaand zijn.

Naam.

(1) Dodonaeus; ‘Men noemt dit gewas tegenwoordig gewoonlijk in onze taal onderhave, in het Latijn Hedera terrestris, dat is eerdte-veyl en ook Corona terrae, in het Grieks Chamaecissos, dat is lagen veyl, in het Hoogduits Grundelrab en Grundreb. Hier te lande heet het ook hondsdrif, in het Hoogduits Gundelrabben, Gundelreben, Grundreben’.

Hederacea betekent klimopachtig blad, *aardveil* is zo genoemd naar de grote veyl, de klimop. Hildegard von Bingen spreekt over Gunderebe die ze aanprijst bij hoofdpijn, gedronken of in warme omslagen.

Uit het woord Grund(e)reba ontstond in de 9de eeuw Gundereba dat over midden-Hoogduits Gunderebe tot nieuw Hoogduits Gundelrebe voert. Het woord is afgeleid van het Gotische woord *gund* of *gond*: wat etter of wondvocht betekent en *reba* of *rebe*: rank. Via gondref en gondraf werd het hondsdrاف en tenslotte hondsdrاف. Drاف omdat het door de tuinen draaft of van een naam voor de klimop. Het is een oeroude Germaanse geneesplant die in de onmiddellijke omgeving van hun hof gezien werd.

Glechoma is genomen van Latijn gleb/a, denk aan globe, 'aarde', een over de aarde kruipende plant.

Gebruik.

De plant heeft een aangename geur, smaakt licht bitter en aromatisch. Het wordt gebruikt in bloedzuiverende en versterkende voorjaarssoepen. Zo'n voorjaarssoep zou het hele jaar gezondheid verlenen, het was een reinigende voorjaarssoep. Ook een voorjaarsthee werd er van gemaakt die goed zou zijn tegen hoofdpijn. Als de bladeren zoet gemaakt worden met suiker is het goed tegen verkoudheid. In het badwater verwerkt is het goed voor de huid en geneest oude wonden, het werkt pijnstillend. Bij kiespijn wordt het gekauwd waardoor de pijn vermindert. Bij steenpuisten, zogenaamde negenogen, wordt het blad op betreffende plaats gelegd. Ook zou het goed zijn bij ontstekingen van de ogen. Als een oplossend middel, Herba Hederæ Terrestris, werd het gebruikt tegen een verstopte neus door het sap ervan op te snuiven. Het blad bevat veel looistoffen en de stof glechomin wat paarden dodelijk kan treffen. Maar het wordt door het vee meestal niet gegeten.

(2) Herbarius in Dyetsche; 'Van onderhave of edra terrestris worden de bladeren in de medicijnen gebruikt. Tegen de gezwollen milt kook je de bladeren van hondsdrاف met heemstbladeren en met wortel van heemst in azijn. Of aldus: 'Neem het sap van hondsdrاف en hertstongen, van elk een half pond; heemstwortelen, meel van bonen en de wortels van gele lis, van elk twee ons; die stamp je allen en kook het met hun sappen en met wat azijn en daar mee bepleister je de gezwollen milt'. (2) Van binnen moet je deze navolgende drank drinken want het is goed tegen alle gezwollen en verstoppingen van de milt, ook tegen alle ontstelenis van de milt als de vierde daagse (a) waterzucht (b) en zwarte geelzucht die van koude zaken komen: 'Neem het sap van hondsdrاف en hertstongen, van elk een pond; de bladeren of topjes van alsem, Asarum (dat is wilde nardus) en de bloemen van duizendguldenkruid, van elk een hand vol; de bloemen van bernagie, rozijnen en sennebladeren, van elk een ons; tijm, Cuscuta, de zaden van anijs, van eppe, van venkel, van peterselie, van Ruscus en van asperge, van elk twee drachmen; van zoethout een half ons; kook dit alles in een pond witte wijn met wat azijn tot dat bijna de helft verkookt is, doe het door een doek, dan maak je het zoet met suiker en maak daar een drank of siroop van en hiervan neem je 's morgens en 's avonds telkens een half lauw glaasje of drie ons'. Als deze siroop op is neem je de volgende dag deze purgatief: 'Neem likkepot Hamech Mesue, het sap van turbith en dyasene, van elk twee drachmen; van Cassia fistula die vers getrokken is een half ons; meng het met de siroop, net gezegd, zodat een teug genoeg is'. De andere dag om te versterken: 'Neem van het sap van Acorus of van Capparis of van steenruit'. Tot slot, leg op de milt een lauwe pleister, zoals verteld, eerst zalf je de milt met de zalf van het sap van Althaea en daar leg je de pleister op.

(3) Het sap van hondsdrاف dat in de neus gedaan wordt laxeert het hoofd en verzacht de hoofdpijn. Het sap met het kruid in de rechteroor gedaan geneest de pijn van de tanden aan de linkerkant. Hondsdrاف die met de schors van walnoten, die niet volledig rijp zijn, in loog koken en daarmee het hoofd wassen maakt het haar zwart, Pandecta'.

(a) Malaria. (b) Oedeem.

Herbarijs; 'Edera terrestere, dat is dresene of goudeware, en het is heet en droog. (3) En is goed tegen hoofdpijn en tegen water. (2) En ontstopt de lever en milt. En laat goed urine maken en de vrouwen hun stonden hebben'.

Dodonaeus; 'Onderhave is heet en droog en zeer bitter van smaak en ze kan door haar bitterheid

afvegen en de verstoppingen van het ingewand openen en ontsluiten.

(3) Men acht en gebruikt dit kruid veel tegen het tuiten der oor en doofheid, gewreven en in de oren steken.

Matthiolus verhaalt dat het sap van onderhave met aerugo of koperroest vermengt nuttig op de holle voortsetende gaten en oude zeren gedaan wordt.

Dioscorides schrijft dat de bladeren van onderhave het gewicht van een halve drachme in drie kroezen of roemertjes water en veertig of vijftig dagen achter elkaar gedronken zeer goed zijn diegene die Sciatica, dat is pijn in de heupen hebben en dat ze op dezelfde manier zes of zeven dagen vervolgens gebruikt en ingenomen de geelzucht zuiveren en genezen.

Galenus, als gezegd is, heeft de voorschreven kracht de bloemen toegeëigend en zou daarin groot gelijk hebben was het zo dat hij door de woorden van Dioscorides niet bedrogen was geweest naar wiens bedorven boeken hij geloofd heeft dat deze bloemen bitterder waren dan de bladeren zelf daar ze nochtans weinig of bijna geen bitterheid in zich hebben. Zijn woorden luiden aldus: 'de bloemen van Chamaecissus, gemerkt dat ze uitermate bitter van smaak zijn openen de lever en verlossen ze van alle verstopping en worden nuttig gegeven aan diegene die met heupjicht gekweld zijn'. Dan wij omdat men bevindt dat deze bladeren bitterder zijn dan de bloemen zullen die veel liever dan de bloemen gebruiken.

Onderhave wordt zeer geprezen en veel geacht om de steen uit de nieren en blaas te jagen, hetzij gekookt, hetzij geweekt en het water gedronken.

Het gedistilleerde water van onderhave vierenveertig dagen achter elkaar gedronken is zeer goed in de etterachtigheid of zweren van de longen.

Sommige koken het sap van onderhave met rijst en daarna doen ze er dooiers van eieren bij en ze eten dat papje met lepels wat zeer goed is om de weekheid van de maag te benemen en de buikloop en rode loop te genezen. Dit kruid geneest de snuf en haalt alle slijmerigheid uit het hoofd.

Onderhave in water of wijn gekookt en die wijn of water gedronken laat plassen, bevordert de maandstonden, jaagt het vergif uit en opent de verstopte lever en milt. Het gedistilleerd water heeft dezelfde krachten.

Dit kruid dat nog vers en groen tussen twee stenen gestoten of uitgeduwd en zo op de wratten en diergelijke uitwassen gelegd wordt laat die verdwijnen en afvallen.

Het water of wijn daar onderhave in gekookt is geneest de vuile zeren van de keel als men die er mee spoelt of gorgelt. Hetzelfde water of wijn geneest alle gebreken van de mond en van de schamelijke vrouwelijke leden en ook de schurft en ruigheid van de huid.

Olie daar deze bladeren in de zon geweekt hebben is goed om de smarten van het ingewand te verzoeten en zowel gedronken als met klysma's ingegoten.

Aardveil heeft een eigen en bijzondere kracht om de inwendige wonden en kwetsingen te genezen waar die ook zijn, te weten als men deze bladeren kookt en het water ervan drinkt mits er poeder van hetzelfde gedroogde kruid er bij te doen en samen in te nemen. Maar om dit zoveel krachtiger te maken doen sommige er de wortels van mee bij, van witte Diptamus, betonie, paardenstaartkruid, gulden roede, Pyrola, bladeren van rode kolen, wortels van vijfvingerkruid en sommige anderen en koken dat tezamen in wijn en maken er een drank van en geven daarvan een kroes vol warm's morgens en 's avonds drie uren voor de maaltijd te drinken mits er zoveel rozenhoning bij te doen totdat de drank zoet genoeg is op die manier dat elke drank omtrent de vier ons gewicht bevat. Dat is ook een goed baatkruid voor de steen in de nieren of lenden en voor jicht in de voeten.

Onderhave met azijn gekookt en op de milt gelegd stilt de opheffing en zwelling of steking en klopping van de milt.

Hetzelfde sap is zeer goed tegen de pijn van de tanden, hetzij gekauwd, hetzij gewreven in de oren gestoken wat andere met de klimop ook doen en de meesteressen van deze landen willen daarmee allerhande vloed van de vrouwen stoppen door die in poeder of anders in te geven.

Sommige schrijven dit gewas verschillende en tegen elkaar strijdende krachten toe dat hier vermaand moet worden zodat men iedereen niet al te gemakkelijk geloven zou die alleen van horen zeggen en niet door reden of door ervaring iets van enig kruid verzekeren willen.

Steenonderhave, daar Lobel van spreekt, laat de plas gemakkelijk voortkomen, maar of ze de buik week maakt dat weten we niet. Naar het uitwijzen van de naam Asarine zou ze van krachten het Asarum of mansoor, dat is hazelwortel, gelijk moeten wezen.

Cymbalaria is koud en vochtig van aard met enige tezamen trekking en wordt in Italië veel bij de populier zelf gedaan. In salade gegeten geneest het de witte en gele of galachtige vrouwelijke vloed, gestoten en van buiten opgelegd geneest de wonden en stelpt het bloed. Het maakt de gezwollen en klaporen murw en rijp of drijft ze terug. Het sap met doekjes opgelegd geneest de in etende zweren of zeertjes die van onkuise vrouwen aan de schaamdelen komen als men die eerst afwast met rode wijn daar droge rozen en galnoten in gekookt zijn. Het water van het ganse kruid gedistilleerd vermag al hetzelfde'.

Zie verder: <http://volkoomenoudeherbariaenmedisch.nl/> en : <http://www.volkoomen.nl/>